

"نای- نای" حقیده قیسقه معلومات:

"نای- نای" اوزبیک فولکلوریک شعر و قوشیغی بولیب، اوزبیک اېل-اولوسی ایچیده اېنگ سېویملی و اېنگ عامه لشیب کپتگن شعر و قوشیقلردن بیرى سنه له دی. بو شعر و قوشیقنى عمومى آگنده قیزلر و خاتینلر دپ (دف) یا دایره بیلن بیرگه لیکده تویلر و ییغینلرده کویله یدیلر. "نای-نای" گاهیده بداهه ایتیشوو یوسونیده ایتيله دی. شونده قیز-خاتینلردن بیرى، بیر نای-نای ایتیب یا که آهنگ بیلن اوقیب، باشقه بیرى ینه بیرته نى ایتیب، دوام بېره دیلر. یا هم ایکی- اوچ یا کؤپراق کیشی دپ نى چېرتیب توریب، قوش آوازده بیرگه لیکده جؤر بولیب، کویله یدیلر. "نای-نای" اساسن ایکیتیه ۷ هجالی بیت یا تورت ته ۷ هجالی مصراع دن تشکیل تاپگن و اوچ هجا هر بیر مصراعگه قوشیلیب، تکرارلنه دی و ردیف اورنینی باسه دی.

بو قوشیله دیگان تکرار قسم (آ، ە، یه + نای-نای) دیر. اما اصل تنه سی ۸ هجالی بولیب، فقط "نای- نای" دن تشکیل تاپگن ایکی هجا «نای-نای» اؤنگه قوشیلگن شعرلر هم بار.

"نای-نای" نینگ موضوعلری تورلیچه بولیب، انسانى تویغولر، اینیقسه عیال کؤنگلی نینگ اینجی ایستکلر و ارماتلرینی اوزیده مجسم اېته دی. "نای-نای" اساسن عیاللرگه خاص شعر ژانری بولیب، تویلر و قووانچلی ییغینلرده اولر ارقه لی کؤپینچه بداهه یوسونده ایتيله دی.

«نای-نای» گه اوخشش شعر تورى افغانستان نینگ بشقه قوملری نینگ یازمه یا آغزه کی ادبیاتیده هم بار می یا که اوزبیکلرگه خاص می؟

بو حقدە اوزیم هم ایزلندیم و فارس ادبیاتی همده فولکلورى حقیده کؤپ اثرلر یازگن دکتور اسدالله شعور دن هم سؤره دیم. اونینگ ایتیشیچه فارسچه دوبیتیلر هم «نای-نای» گه اوخشب، کؤپراق عیاللر تمانیدن یره تیلیب، عیاللر تمانیدن کویلر ایمیش. مېن دوبیتی لرنی نای- نای لردېک عیاللرگه کؤپراق باغلیق دېب قبول قیلامه یمن. مثال اوچون، دوبیتی نى جوده مشهور قیلگن کیشی بیر اېرکک بولیب، او هم اېسه بابا طاهر عریان دیر.

البته گاهیده عیاللر هم دوبیتی یازگنی یا که دوبیتی نى آهنگگه سالیب کویله گنینی انکار قیلامه یمیز، اما دوبیتینی اېرکک فولکلوریک اشوله چیلر، مثال اوچون: بازگل بدخشی و سایر هراتی و میر مفتون و یوزلب خراباتی و محلی خوان اېرکک اشوله چیلر ییللر بویى نسل دن نسلگه اؤرگه تیب و ترقه تیب کېلماقده لر.

شمالک میزنه با برگ پسته

کدام ظالم زده بالم شکسته

مسلمانا مره چیزی نگویین

اجل سنگ است و آدم مثل شیشه

پشتونلر آره سیده کپنگ ترقلگن «لندی» شعرینی «نای-نای» گه یقین دېسک بوله دی مېنیمچه. لندی نینگ مضمونیکه قره گنده، بو فولکلوریک ایکی مصرع دن تشکیل تاپگن و بیرینچی مصرعی ۹ هجالی و ایکینجی مصرعی ۱۳ هجالی بولگن شعر، عیاللر تمانیدن ایتیلگنی یققال کورینه دی.

جانانه راشه دا دی وخت دی
پلار مې د سر سودا د بل سره کوینه

جانانه راشه که دیدن کری
د زکدن خولې په ما راغلي دینه

جانانه راشه که راتلی شب
نبکلی بشر مې په کفن کې یتوینه

جانانه ستا د زړه لپاره
زه په غرمه د گودر غاړی له درخمه

چې سترگې نورې کړم شرمیرم
چې شونې سرې کړم غمازان مې نه پرېردینه

بونداق دېگنیم، لندی نی هیچ قچان اېرککلر ایتمه گن و ایتمهیدی یا که دوبیتی نی هیچ قچان عیاللر ایتمه گن یا ایتمهیدی دېگنیم ایمس، بلکه دوبیتی لر و لندی لر مضمونیکه دقت قیلینسه، دوبیتی کؤپراق اېرککلر و آزرارق عیاللر تمانیدن و عکسینچه لندی کؤپراق عیاللر و آزرارق اېرککلر تمانیدن ایتیلگنیکه گواه بوله میز.

فولکلوریک «نای-نای» لر البته کؤپراق عیاللر حسیاتی و توپغولرینی عکس اېتیره دی، اما کپینگ پیترلده رسمی یا یازمه ادبیاتیمیزگه هم نای-نای لر کیریپ کپلگنیکه گواه میز. اېرکک شاعرلریمیز هم نای-نای یازگنلر، اما قیزیغی شونده که بو اولوغوار شاعرلریمیزدن بعضی کیشیلری نای-نای نی عیاللر تیلیدن ایتگنلر و تپلملری هم باسیلیب چیقن!

بیز فولکلوریک اصیل نای-نای لرنی شاعرلر تمانیدن یره تیلگن نای-نای لردن اجره تیشیمیز کبره ک. فولکلوریک قوشیقلر و شعرلر، خلقیمیز نینگ آلتین خزینه سی سنه لده دی و اونی اېنگ قیمتلی بویوم دېک اسره ب اوده لیه شیمیز جوده ضرور. فولکلوریک شعرلر فقط میه و ذهن ده بولیب، بیللر اوتیشی و حیات طرزی اوزگریشی بیلن استه-سپکین اوزگرده دی و حتا که اونوتیلیب یوقالیشی هم ممکن. کاشکی احساسلی و مسؤولیتلی یاشلریمیز اوز محیطلریدن اصیل فولکلوریک "نای-نای" لرنی بیغیب، کتابلر و رساله لر، ویبلاگلر و فیسبوکلر آرقه لی ترقتسه لر. شونده، بو شعرلر سقله نیب قاله دی و یوقالمهیدی.

مېن انه شو فکر بیلن ۲۶- جنوری ۲۰۱۸ ده اوزیم ایجاد قیلگن «افغانستان اوزبیک شاعرلری» گروهیمیزنینگ بداهه مشاعره سیگه بداهه "نای-نای" یازیشنی پیشنهاد بېردیم و بیر قنچه شاعرلریمیز اشتراک اېتیب، قیزیق نای-نای لر یازدیلر. اینیقسه دکتور عالیه یېلماز و داکتر عزیزالله فاریابی آره لریده ایتیشوو طرزیده بولیب اوتگن بداهه چیلیک، جوده هم قیزیقلی توس آلدی. قوبیده سیز عزیزلرگه انه شو بداهه مشاعره دن نمونه لرنی آزگینه اېدیت یا توزه تمه لر بیلن تقدیم اېته من.

اېندى بداهه مشاعره دهگى ناي- ناي شعرلرگه دقتينگيز نى قرهتهمن:

شفیقه یارقین دن:

اېرکه گۆزەل اوى بېکه من ناي- ناي
گلگه قرەب گل تیکەمن ناي- ناي
آی و قویاشینگ بۆلۈبان ناي- ناي
گۆنگلینگگە سېوگى اېکهمن ناي- ناي

کوز شمالي هم يېتەدى ناي- ناي
سېوگى گلیم نى تیتەدى ناي- ناي
قانلى قلم بېرلە ياشیم ناي- ناي
سيزگە بيتیکلر بیتەدى ناي- ناي

سيزگە كېلىنچك بۆلەمن ناي- ناي
شعر و قۇشيق دن تۆلەمن ناي- ناي
اېرکەلتیب يورمە سنگيز ناي- ناي
قىش چېچگى دېك سۆلەمن ناي- ناي

بېر يېقىلىب، بېر تۈرە من ناي- ناي
تون ايچىدە كون كۆرە من ناي- ناي
بختى قرا قيز دېمەنگيز ناي- ناي
بېر كۈنى دوران سۈرە من ناي- ناي

قىزنى يره تگن كو- خدا، ناي- ناي
قىلمنگ اونى بختى قرا، ناي- ناي
ياشلىگىدە اۋى چېچگيز، ناي- ناي
قررىسنگيز، سيزگە عصا، ناي- ناي

تانگدە اۋقىب سىرە مە قيز ناي- ناي
يوزى چېچك، كۆزى قىمىز ناي- ناي
مونچە گۆزە للىكنى كۆرىپ ناي- ناي
ساوچى كېلر قرى ھۈكىز ناي- ناي

مونگلى اۋقىب سىرە دى قوش ناي- ناي
اوچدى باشىمدن اېس و ھوش ناي- ناي
قىز يۈرە گى نرخى اېكن ناي- ناي
آتە سىگە نېچە كوموش ناي- ناي

گل بۆلە سن، آچىلە سن ناي- ناي
ياغدو بۆلىب، يايىلە سن ناي- ناي
مونچە گۆزە ل اۋسمە قىزىم ناي- ناي

۱۸ دە ساتىلە سن ناي- ناي

عاليه اېلماز و عزيز الله فاريابي نينگ بداهه ناي- ناي لرى:
عاليه:

چاپاندازلر باشلىغى سيز ناي - ناي
گۆزە للرنينگ عاشىغى سيز ناي - ناي
تورکستاندن اروپاگە ناي - ناي
شاعرلرنينگ قوشىغى سيز ناي - ناي
فاريابي:

عاشقلرنينگ باشلىغى من ناي- ناي
اۋن سگيز ياش عاشىغى من ناي- ناي
کانادا دە يشب توريب ناي- ناي
"شاعرلرنينگ قوشىغى من ناي- ناي"
عاليه:

اۋن سگيزدن اۋتالمە ديز ناي - ناي
عاشق ليققە يېتالمە ديز ناي - ناي
اشولە دن شعر توزە تيب ناي - ناي
منگو غزل بيتالمە ديز ناي - ناي
فاريابي:

اۋن سگيزدن اۋتالييدىم ناي- ناي
عاشقلىققە يېتالييدىم ناي- ناي
سيزگە اگر يېتگنيمدە ناي- ناي
شعر و غزل بيتالييدىم ناي- ناي =
عاليه:

استە- سېكىن كېتر بۇلدیز ناي- ناي
اېندى بيزدن اۋتر بۇلدیز ناي- ناي
بھانە لرگە سيغىنىپ ناي- ناي
ارزانگىنە ساتر بۇلدیز ناي- ناي
فاريابي:

كېتر بۇلدىم قويمە دىنگيز ناي- ناي
عاشق اېدىم سويمە دىنگيز ناي- ناي
يىللر الدە ب يانينگيزدە ناي- ناي
عاشق قدرين بيلمە دىنگيز ناي- ناي
عاليه:

شېر خان نينگ گلى اېدىم ناي- ناي
تيلماچلرنينگ تىلى اېدىم ناي- ناي
وصاليزگە اېرىشگن دە ناي- ناي
آق دېنگيز ساحلى اېدىم ناي- ناي
فاريابي:

المارجان نينگ يېگىتى من ناي- ناي
تورکستان نينگ بورگوتى من ناي- ناي
گلغچە نگيز كويگن بۇلسە ناي- ناي
باغچە نگيز نينگ بولوتى من ناي- ناي

عاليه:

اوميد ييگيت گه قمچي دير ناي- ناي
بولوت غنچه گه تامچي دير ناي- ناي
مينينگ باغيم گل چقته گن ناي- ناي
مينگته باغبان هم ساوچي دير ناي- ناي

عذاره اوزنور:

باقچه باردیم یورگنی یه ناي- ناي
لاله گل نی تپرگنی یه ناي- ناي
گل نی بهانه قیلیب آ ناي- ناي
یار یوزینی کورگنی یه ناي- ناي

عاشقلیک یمان اپکن ای ناي- ناي
هرکونی فغان اپکن ای ناي- ناي
بیر کوریشگه زار بولیب ای ناي- ناي
رنجلری عیان اپکن ای ناي- ناي

محمد اسماعیل منصوربیک:

گۆزه ل قیز یار بۆله دی می ناي- ناي
مېنگه قره ب کوله دی می ناي- ناي
بیرار کپچه خلوتده ای ناي- ناي
قوچاغیمگه تۆله دی می ناي- ناي

یؤلگه چیقیب تېرموله من ناي- ناي
بیر کۆرمه سم-ده، اوله من ناي- ناي
ساچینگنی تراق اورماقچه ناي- ناي
اپسیم یوقاتیب قاله من ناي- ناي

قاش قاقه دی بای قیزی ای ناي- ناي
گۆزه للر نینگ یالغیزی ای ناي- ناي
هرکپچه مېنگه قره ب ای ناي- ناي
کۆکده کولر یولدوزی ای ناي- ناي

سید محمد دن:

کۆزیگه سورمه چیزر ای ناي- ناي
کۆنگیل گپیمنی سېزر ای ناي- ناي
درد و بلاسین آلسم ای ناي- ناي
بارمه، بۆیینی بېزر ای ناي- ناي

شېرغاندن بۆلە من اي ناي-ناي
يار هجریدن سۆلە من اي ناي-ناي
درد و الم نى چېكيب اي ناي-ناي
فراقیدن اۆلە من اي ناي-ناي

سید محسن سېزگیر دن:
ياريم مېنى كۆرمە یدی اي ناي-ناي
لب لرینی بۆرمە یدی اي ناي-ناي
لب لرینی بۆرمسە هم ناي-ناي
عاشق دلین سۆرمە یدی اي ناي-ناي

آقچە جانندن بۆلە من اي ناي-ناي
بیر كۆرمە سم اۆلە من اي ناي-ناي
قرا قاشینی قاقسە اي ناي ناي
مېن او بیلن كۆلە من اي ناي ناي

قیزگینه جانان اپکن اي ناي-ناي
قاشلری کمان اپکن اي ناي-ناي
قاشلری کمان بۆلسە اي ناي-ناي
آتگنی یمان اپکن اي ناي-ناي

خمار اپکن كۆزلری اي ناي-ناي
آیدېک اپکن یوزلری اي یار یار
قرا زلفینی تره ب اي ناي-ناي
شیرین اپکن سۆزلری اي ناي-ناي

ياريم نامه يۆللە یدی اي ناي-ناي
قۇشيق يازيب سۆيلە یدی اي ناي-ناي
قۇشيق يازيب يۆللە سە اي ناي-ناي
اوزاق لردن بۆيلە یدی اي ناي-ناي

مېنينگ ياريم اندخويى دن ناي-ناي
تۆرت ييل بۆلە دى تۆييدن ناي-ناي
الهام جان نينگ آتە سى اي ناي-ناي
اۋرگيلىب قالر بۆييدن ناي-ناي

محمد ياسين ابلداش:
دشده قۇینی باقه من اي ناي-ناي
بادام-ينغاق چاقه من اي ناي-ناي

يارگينم نى بوينىگه اي ناي-ناي
طلا مينچاق تاقه من اي ناي-ناي

يخشى اپكن كوزلرى يه ناي-ناي
شيرين- شكر سوزلرى يه ناي-ناي
آلدى كۇنگلومنى بير دم آ ناي-ناي
اياق اپكن يوزلرى يه ناي-ناي

اوزون اپكن ساچلرى يه ناي-ناي
قلم- قلم قاشلرى يه ناي-ناي
قد- بويى برابره ناي-ناي
اۋن سىكيزده ياشلرى يه ناي-ناي

ارپه بوغداي اۋره من آ ناي-ناي
توشگىنى تېره من آ ناي-ناي
اېرته نماز دېگنده يه ناي-ناي
يارجانيم نى كۈره من آ ناي-ناي

سرپلدىن بۇله من آ ناي-ناي
آلدلر يگه اۋله من آ ناي-ناي
يارگينم نى كورمسم آ ناي-ناي
قيغولرگه تۇله من آ ناي-ناي

محمد حسين سايبس:
قيغو يوره كنى بوزر اي ناي-ناي
تويغو ايپىنى اوزر اي ناي-ناي
سېوگىسىزلىك يوره كده اي ناي-ناي
كېچە لريمنى چوزر اي ناي-ناي

سېوگى گلى، گل اپكن اي ناي-ناي
عاشق هم بلبل اپكن اي ناي-ناي
كوچه سيدن اۋتبيديم اي ناي-ناي
قنچه اۋنگه قل اپكن اي ناي-ناي

زين الله حبيب اۋغلى دن:
يارنى يوقلب باره ميز آ ناي-ناي
قوشىق ايتىب توره ميز آ ناي-ناي
بير- بير اۋنى سېويشىب آ ناي-ناي
قول اوشله شيب يوره ميز آ ناي-ناي

اسدالله دن:

كۆزى قاره قلم قاش اي ناي-ناي
كېله دى يواش-يواش اي ناي-ناي
آديم قۇيگين مېن تمان اي ناي-ناي
اۋزگينه م سېنگه سېرداش اي ناي-ناي

سید سراج الدین قانع دن:

قاشى قاره يار كېله دى ناي-ناي
كۆزلى خمار كېله دى ناي-ناي
صبر و قرارىمنى آليب ناي-ناي
سېوگىلى دلدار كېله دى ناي-ناي